

УДК 37.063.45

Л. Є. ЄРЬОМІНА

асистент

Я. С. ГОРБАНЬ

здобувач

Мелітопольський державний педагогічний університет
ім. Богдана Хмельницького

РЕЛІГІЙНА ЗРІЛІСТЬ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ НА ТЕРЕНАХ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я

У статті розкрито передумови формування готовності особистості до сімейного життя на теренах Північного Приазов'я та значення релігійної зрілості в цьому процесі. Висвітлено окремі відомості не лише з історії та розвитку традиційного сімейного життя українців, а й з'ясовано стан та особливості сучасної родини.

Ключові слова: релігійна зрілість, сімейне життя, шлюб.

Проблему готовності особистості до сімейного життя необхідно вважати найголовнішою як у ідейно-моральному та культурному, так і в релігійному житті суспільства нашої держави. В контексті нашого дослідження ми обрали саме Північне Приазов'я.

Створення сім'ї, сімейне життя – це виклик сьогодення, до якого кожна особистість має бути підготовленою. Зміст цього виклику полягає в тому, що в більшості подружніх пар розуміння про сім'ю нечітке, адже уявлення про готовність до шлюбно-сімейного життя в кожній людині індивідуальне.

Більшість людей, розмірковуючи про свою готовність до сімейного життя, обмежуються вузьким переліком критеріїв, концентруючи увагу або на своїх власних здобутках, або на недоліках. Наприклад, красива жінка може вважати, що її краси достатньо для того, щоб бути гарною дружиною. Релігійна дівчина може думати, що її релігійність – універсальна відповідь на всі питання сімейного життя. Чоловік, який мало заробляє та не має свого житла, може на основі цього робити висновки про свою непридатність до шлюбу. А багатий, навпаки, може вважати себе прекрасним чоловіком хоча б тому, що він багатий. Є також багато інших “тунельних поглядів” на це питання [10].

На важливості готовності молодих людей до сімейного життя неодноразово наголошував видатний педагог В. Сухомлинський. Він зазначив: “не всім бути фізиками і математиками, а чоловіком і дружиною – всім, батьком і матір'ю – всім”, саме тому “виховання майбутніх матерів і батьків – одне з найважливіших завдань школи” [12, с. 187–209].

Однією з умов щасливого сімейного життя є зрілість. Важливим фактором у формуванні готовності особистості до сімейного життя є релігія. Релігія – джерело базисних положень нормативних моделей товариств, що згодом набувають автономного відносно релігії існування й незалежно від

неї впливають на різні сфери життєдіяльності суспільства. Згодом взаємодія соціальних феноменів ускладнюється, змінюються системи контролю, і вже релігія відчуває на собі вплив нормативних і ціннісних установок, що набувають поширення на рівні спільнот, соціуму загалом. Обряди, релігійні ритуали в давні часи та сьогодні є важливими структурними елементами функціонування соціальної системи.

Враховуючи вищезазначене, окреслимо *мету статті* – проаналізувати значення релігійної зрілості для формування готовності до шлюбу та створення сім'ї.

Усвідомлення власної віросповідної приналежності, пов'язане з співвіднесенням із релігійними уявленнями, системою цінностей, норм, приписів, заборон, моделей поведінкових актів, із традиціями, звичаями, уявленнями про сім'ю, суспільство, владу, розуміють як релігійну ідентичність. Друга складова цього процесу – це усвідомлення приналежності до релігійної спільноти, що реалізується двоспрямованістю: як готовність прийняти встановлення, цінності цієї спільноти та як бажання відчувати себе її частиною.

Початковий процес релігійної самоідентифікації відбувається на рівні засвоєння побутових традицій, звичаїв, моделей поведінки, норм, ціннісних орієнтацій у сім'ї. Це здійснюється в родині, під час проведення релігійних свят, здійснення обрядів, ритуалів, пов'язаних із найбільш важливими подіями сімейного життя, які отримали релігійне освячення в традиції.

Релігійні вірування Північного Приазов'я сформувалися на основі різних конфесій, представники яких жили в різні часи на нашій території. Тут укладалися змішані шлюби, що активно сприяли взаємовпливам народів у культурі та побуті. Крім того, саме шлюбно-сімейні відносини часто були відправною точкою в міжконфесійних взаєминах представників різних сповідань.

Міжконфесійні шлюби частіше укладалися в містах, ніж у селах. Наприклад, за дослідженнями Я. Штаха, у м. Мелітополь із 60 родин мелітопольських менонітів 28 родин були мішаними, з них 23 – напівправославними [13, с. 112].

Нашу увагу привернули дослідження й психології релігії. Так, А. Мудрик визначає зрілість як “поступовий перехід, який здійснила людина, від психологічної дезінтеграції, притаманної людині на перших роках життя, до інтеграції, когерентності, конструктивності й творчості, притаманних у дорослому віці, набувши яких людина є здатна вирішувати проблеми, які перед нею ставить життя, та взяти на себе відповідальність за власне життя та за життя інших” [8, с. 15].

Зрілість визначають як відповідальність за свої вчинки, рішучість не шукати легкого шляху. Щоб бути готовими до сімейного життя, майбутні дружини та чоловіки повинні впродовж усього життя розвиватися й займатися самовихованням. Щастя в родині будується на глибокому розумінні одне одного, на взаємоповазі, на усвідомленні батьківських обов'язків.

Сучасні науки, представники яких розглядають людину в усіх її проявах, інтегруються в пошуках відповідей на актуальні питання її найбільш раннього розвитку, особистісного становлення, гармонійного “включення” в соціум (спочатку родину, потім суспільство).

Юристи XIX ст., які мешкали на території сучасної України (М. Гоняєв, С. Зарудний), описували поняття шлюбу “як пожиттєвий статевий союз чоловіка та жінки, що нормується правом. Фактичну основу шлюбу при цьому являло співмешканство чоловіка та жінки. За законодавством того часу шлюб був скоріше актом релігійним, ніж світським. Церква регулювала не лише укладання та розірвання шлюбу, а й внутрішні сімейні відносини” [1, с. 146].

У наш час ситуація створення сім’ї докорінно змінилася. У Сімейному Кодексі України шлюбом визнається “сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Релігійний обряд шлюбу не є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов’язків подружжя” [11, ст. 21]. Заперечення Таїнства шлюбу та Святості створення сім’ї є наслідком тоталітарної соціально-економічної системи та негативно вплинули на розуміння молоддю суті укладання шлюбу як союзу, що ґрунтується на любові та виконанні певних обов’язків.

Традиційна українська релігійна сім’я будується на взаємоповазі, підтримці, взаєморозумінні. Шлюби укладають один раз на все життя. Так вважали раніше, але сьогодні в нашому регіоні в перші чотири роки шлюбного життя розпадається третина сімей, а через п’ять років – ще 30% [6].

Найголовнішим обов’язком подружжя є народження та виховання дітей. Репродуктивне здоров’я нації – міцна, здорова, щаслива родина. Народна педагогіка вважає нормою правило: дитина – наслідок створення сім’ї. Раніше на весіллі молоді чули від гостей побажання багатодітності: “Щоб була дітей повна хата! Щоб де куточок – там синочок, а на печі – 9 дочок”.

У давнину на теренах Північного Приазов’я жінкам, які наважувалися народити дитину поза шлюбом, було дуже важко. Це вважали злочином, за це ганьбили, прирікали на страждання і матір, і дитину. Сьогодні емансипація досягла високих рівнів розвитку. Жінки вільні народжувати дитину “для себе”, самостійно її виховувати, власноруч будувати своє життя. Такі обставини звільняють чоловіків від обов’язкової відповідальності за жінку та дитину, що має негативні наслідки як для сім’ї, так і для суспільства загалом. Адже про важливість батьківського виховання зазначено ще в українській народній педагогіці. Саме на її основі виробився особливий кодекс батькової поведінки в родині: “Коня не бий, слугу не проклинай, жінку не дражни, якщо хочеш жити у статках. Учи дружину без дітей, а дітей – без людей”. Спробуймо осягнути глибинну мудрість цього кодексу та впізнаємо в ньому основні положення сучасної позитивної психології та ідеї комунікативних взаємодій. Мати й батько – рівноцінні партнери, єдина

спільнота, приклад для дітей. Батьківський гнів страшніший за материну бійку – таким споконвіку був авторитет батька в родині, який можна проілюструвати такими висловами: “Хоч батько і скупий на слово, але воно є законом”, “Шануй батька та Бога – буде тобі всюди дорога”, “Отець – як Бог”, “Діти батька не учать”, “Отець по-батьківськи поб’є, по-батьківськи й помилує”, “Як батька покинеш, так й сам загинеш” [7, с. 162, 415].

Маємо сказати про роль жінки в українському релігійному житті. Так повелося здавна, що була вона в родині духовним лідером. Особливо шанували в слов’янській культурі вагітну жінку з боку не лише чоловіка та родини, а й усієї спільноти.

У християнстві ми знаходимо правила, яких повинна була дотримуватися вагітна жінка, адже вважали, що благополуччя дитини залежить від душевного стану матері: не можна сваритися й гніватися, переїдати, вживати спиртні напої (про паління й взагалі не йшлося), не можна красти. Сьогодні всі ці правила входять до списку основних рекомендацій лікарів і психологів.

На становлення релігійної зрілості неабияк впливає таїнство хрещення. У праці “Роксоланія” XVI ст. С. Кленовича описано народну традицію хрещення немовлят: “Скроплює тіло священник водою святою і маже груди, чоло та уста дітям єлеєм святим” [5, с. 270]. Сьогодні структура інституту кумівства дещо спростилася. Якщо раніше діти добре знали своїх хрещених батьків, провідували їх, особливо напередодні та під час релігійних свят (колядувати, засівати, щедрувати починали неодмінно від них), то сьогодні вони, хоча й знають своїх хрещених, не сприймають їх як батьків духовних. Зберігся звичай відводити хрещеним батькам почесну роль у весіллях, коли їх хрещеники ставали дорослими та одружувалися. Сьогодні можна відзначити певну формальність цього явища. Хрещені батьки не відчують і не усвідомлюють такої відповідальності за дитину.

У праці Л. Йовенко та І. Терешко зазначено, що лише 39% опитаних студентів знають своїх хрещених батьків і регулярно спілкуються з ними, 52% знають хрещених і зустрічалися з ними під час святкування Різдва, Великодня тощо, 10% бачили своїх хрещених двічі чи тричі в житті, 5% взагалі не спілкуються з хрещеними батьками. Такий підрахунок було зроблено, виходячи з кількості похрещених серед опитуваних студентів: із 432 опитаних 9 взагалі нехрещені [4].

Розглянемо погляди ісламського віровчення на сімейне життя. Іслам в Україні є, головним чином, національною релігією кримських татар [9], також вони проживають і на території м. Мелітополь. Значно впливає на перспективи християнсько-мусульманського діалогу на початку XXI ст. теологія “відкритого ісламу” Ф. Гюлена, який основними елементами визначає аксіологію любові, теорію толерантності та міжрелігійного діалогу. Богослов доводить, що терпимість належить до традиційних мусульманських чеснот [3].

Важливим у сімейному житті мусульман є духовне виховання дітей, що бере свій початок у родині. Всі її члени беруть у вихованні малюків активну участь. У сімейному колі дітей привчають вірити у вищі духовні цінності (у Бога, добро, любов) і неодмінно поважати свою родину. Будь-який прояв неповаги до своїх батьків або родичів суворо карається. Еталоном високих моральних якостей та сімейних відносин у родині є найчастіше представники старших поколінь (діди та прадіди). Для таких людей в арабському суспільстві існує спеціальна назва “табіб” (благородна, віруюча людина).

Ще змалку арабську дитину орієнтують на відповідну модель поведінки: відчувати радість і задоволення від того, що вона приносить користь своїй родині та оточуючим. В ісламі для кожного мусульманина встановлені правила-заборони, які охороняють душу й тіло від гріха (вживання алкоголю, одностатеві шлюби й прилюбодіяння, азартні ігри), порушення яких підштовхує людину до деградації та спричиняє небезпеку для суспільства. Отже, ісламське віровчення сприяє формуванню високорозвиненої особистості, готової вступати в самостійне життя та шлюб.

Звертаючись до Святого Письма, можна виділити такі поради молодим людям, які хочуть укласти шлюб: “Якщо хтось про ближніх і особливо про домашніх не турбується, той відрікся від віри і гірше невірному (1 Тим. 5, 8)”; “Чоловіки, кохайте своїх дружин і не будьте з ними суворими (Кол. 3, 19)”; “А тим, хто вступив у шлюб, не я звелів, а Господь: жінці не розлучатися з чоловіком своїм, – і чоловікові не залишати жінки своєї (1 Кор. 7, 10, 11)”; “Соромно для батька народження невихованого сина, дочка ж невихована народжується на приниження (Сир. 22, 3)”; “Діти, слухайтеся батьків своїх у Господі, бо цього вимагає справедливість. Шануй батька свого і матір: і буде тобі благо, і будеш довго жити на землі. І ви, батьки, не дратуйте дітей ваших, але виховуйте їх у навчанні та вказівках Господніх (Єф. 6, 1–4)”; “Батьки не тільки за свої гріхи будуть покарані, але й за дітей своїх, якщо не виховують їх в благочестії (св. Іоанн Златоуст)” [2].

Висновки. Як бачимо, стан готовності молодих людей до сімейного життя в нашому регіоні залежить від рівня релігійної зрілості, збереження релігійних традицій, звичаїв, світогляду, стосунків.

Однак треба визнати, що в самоідентифікації сучасного християнина, в тому числі й сучасного українця Північного Приазов'я, все більшу роль відіграє саме особистий свідомий вибір світоглядних і релігійних уподобань. Ситуація релігійного плюралізму вносить зміни і в ідентифікаційні процеси: зокрема, вибір світоглядних, ціннісних орієнтирів стає все більш свідомим. Таким чином, зменшується значення традицій у формуванні релігійної зрілості та зростає роль особистого духовного пошуку.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробленні комплексу тренінгових вправ, спрямованих на формування релігійної зрілості підростаючого покоління.

Список використаної літератури

1. Авдеева О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII – початок XX ст.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Запоріжжя, 2016. 301 с.

2. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. 1992. 296 с.
3. Гюлен Ф. Діалог і толерантність. Буча, 2012. 376 с.
4. Йовенко Л. І. Традиційне родинне виховання українців : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Умань, 2010. 239 с.
5. Кленович С., Шевчук В., Яременко В. Роксоланія. Слово багатоцінне : хрестоматія укр. літ., створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина XV–XVI ст.) та в епоху Бароко (кінець X–XVIII ст.). 2006. С. 237–290.
6. Населення України за 2015 рік. *Державна служба статистики України* : демогр. щоріч. 2016. URL: http://ukrstat.org/druk/publicat/kat_r/publnasel_r.htm.
7. Номис М. Українські приказки, прислів'я і таке інше. 1993. 768 с.
8. Психологія релігії : метод. реком. до самоств. та індивід. роб. студ. Луцьк, 2012. 27 с.
9. Райчинець А. В. Концептуальні основи християнсько-мусульманського богословського діалогу: релігієзнавчий аналіз : дис. ... канд. філос. наук. Київ, 2017. 190 с.
10. Семеник Д. Как подготовиться к семейной жизни. URL: http://www.realove.ru/main/podgotov/ocenka_gotovnosti_k_semeynoy_jizni.htm.
11. Сімейний Кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
12. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка. 1978. 263 с.
13. Штах Я. Очерки из истории и современной жизни южнорусских колонистов. 1916. 266 с.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2017.

Еремина Л. Е., Горбань Я. С. Религиозная зрелость в формировании готовности личности к семейной жизни на территории Северного Приазовья

В статье рассмотрены предпосылки формирования готовности личности к семейной жизни на территории Северного Приазовья и значение религиозной зрелости в этом процессе. Освещены отдельные сведения не только из истории и развития традиционной семейной жизни украинцев, но и выяснены состояние и особенности современной семьи.

Ключевые слова: религиозная зрелость, семейная жизнь, брак.

Eremina L., Horban Y. Religious Maturity in the Formation of Readiness of the Individual to Family Life on the Territory of Northern Azov

The article considers the prerequisites for the formation of readiness personality to family life in the Northern Azov region and the importance of religious maturity in this process.

The importance of the readiness of young people to family life was repeatedly emphasized by the outstanding teacher V. Sukhomlynsky. He noted: "Not everyone should be physicists and mathematicians, but a husband and wife – all, father and mother – all", which is why "the upbringing of future mothers and parents – one of the most important tasks of the school".

An important factor in shaping the readiness of the individual for family life is religion. Religion is the source of the basic provisions of the normative models of societies that subsequently become autonomous in relation to the religion of existence and independently of it affect the various spheres of society's life.

The religious beliefs of the Northern Azov Sea formed on the basis of different denominations, whose representatives lived at different times in our territory. Here were mixed marriages that actively contributed to the mutual influence of peoples in culture and everyday life. In addition, marriage and family relationships were often the starting point in the inter-confessional relationships of representatives of various confessions.

Important in the family life of Muslims is the spiritual upbringing of children, which originates in the family. All of her members take active part in bringing up babies. In the family circle, children are taught to believe in higher spiritual values (God, goodness, love) and must respect their families.

Key words: religious maturity, family life, marriage.